

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

С.А. Морозова.

ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

© Морозова С.А., 2017.

Стаття отримана редакцією 14.10.2017 р.

Вступ. Сучасні тенденції глобалізації, що зумовили зростання міжнародної конкуренції та підвищення конкурентоспроможності на різних рівнях економічної системи, ініціюють перехід національних економік на інноваційний шлях розвитку. У Національній доповіді «Інноваційна Україна – 2020» стратегічною метою є забезпечення динамічного та гармонійного соціально-економічного розвитку країни [4]. Для її досягнення необхідна модернізація матеріально-технічної бази виробництва та соціальної сфери на основі нових та високих технологій, формування сприятливого для інновацій економічного, правового та соціально-культурного середовища. Активізація інноваційної діяльності вимагає координації дій усіх її суб'єктів, а також інтеграції зацікавлених структур у реалізації інновацій, залучення інвестицій, створення умов, що сприяють інноваційному процесу, та впровадження досягнень науки і техніки в економіку країни. У зв'язку із цим цікавим є досвід Європейського Союзу щодо стимулювання інноваційної діяльності, окремі елементи якого можуть бути використані і в Україні.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Дослідження теоретичних та практичних аспектів інноваційного розвитку економіки займає провідне місце в роботах як зарубіжних, так і вітчизняних учених. Провідними вітчизняними дослідниками у вирішенні питань розбудови інноваційної економіки є: В. Бахчисарай, Г. Дугінець, І. Єгоров, В. Гесць, Г. Никифорук, С. Прохорчук, А. Кузнецова, О. Луцків, Л. Марчук, В. Сіденко, Л. Федулова тощо. У роботах цих науковців також аналізувалися окремі аспекти інноваційного розвитку країн ЄС та можливості використання зарубіжного досвіду для досягнення стратегічної мети розвитку українського суспільства. Віддаючи належне існуючим напрацюванням, здійсненим у сфері теорії й організації інноваційного розвитку, варто зазначити, що до цього часу не знайшли свого кінцевого застосування конкретні шляхи впровадження та адаптації європейського досвіду інноваційного розвитку для модернізації економіки України, що й обумовило актуальність обраної теми дослідження.

Метою даної роботи є аналіз підходів до стимулювання інноваційної діяльності, що використовуються в ЄС, та визначення можливості їх адаптації до реформування національної економіки на шляху її інноваційного розвитку.

Основний матеріал і результати. За останні десятиліття в ЄС відбулися значні зміни в інноваційній політиці та механізми стимулювання інноваційної діяльності як на наднаціональному рівні, так і в рамках окремих країн та регіонів. Стимулювання інноваційного розвитку в ЄС здійснюється за допомогою декількох взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих каналів, включаючи Рамкові програми НДДКР, програму «Єврика», структурні фонди. Перша рамкова програма (FP1), що було розроблена Європейською Комісією та прийнята Європейським парламентом, тривала з 1984 по 1987 р. Кожна наступна програма починалася в останній рік дії попередньої й тривала протягом п'яти років.

У 2000 р на Лісабонській зустрічі Ради Європи була оголошена мета побудови найбільш конкурентоспроможної та динамічної економіки, заснованої на знаннях. У березні 2010 року на заміну Лісабонської стратегії прийшла Стратегія «Європа – 2020», яка значною мірою спирається на принципи Лісабонського процесу [11], а також базується на посиленні інноваційної складової економічного розвитку та являє собою бачення соціально-ринкової економіки Європи у XXI столітті.

У стратегії обґрунтовані механізми перетворення нестабільної ситуації у стійке й усеосяжне зростання на основі таких трьох основних чинників зміцнення економіки:

1) *Розумне зростання*: розвиток економіки, заснованої на знаннях та інноваціях. Під цим фактором розуміється посилення впливу інновацій на економічне зростання і розвиток ЄС, що включає підвищення якості освіти та якості проведення досліджень, підтримку інноваційних технологій;

2) *Створення екологічно чистої та конкурентоспроможної економіки.* Тобто модель сталого розвитку повинна доповнювати модель розумного зростання, а також ґрунтуватися на результатах НДДКР, розробці нових процесів та технологій;

3) *Всеохоплююче зростання:* формування економіки з високими показниками зайнятості населення, прагне до економічної, соціальної та територіальної згуртованості.

Ключові інструменти для дії Стратегії «Європа – 2020» на національному рівні – програми національних реформ виробляються національними урядами в квітні кожного року, а також програми стабільності та програми конвергенції.

Національні програми стабільності містять національні цілі, пов'язані з ЄС, цілі та пояснення щодо того, як уряди мають намір подолати перешкоди на шляху зростання. Ці програми також встановлюють, які заходи будуть прийняті, коли, ким і з якими наслідками для бюджету.

Так, у Великобританії була створена Стратегічний інвестиційний фонд на підтримку певних цільових інвестицій, спрямованих на зміцнення спроможності економіки до інновацій, створення нових робочих місць та зростання передових виробництв, включаючи підтримку низьковуглецевих технологій, цифровий інфраструктури та підтримки просування експорту.

У промисловій політиці Франції акцент зроблено на стимулювання інноваційного розвитку та мобілізацію фінансування за п'ятьма основними напрямками: енергетика, транспорт, навколишнє середовище, охорона здоров'я та інформаційні технології.

У Нідерландах Міністерство економіки, сільського господарства та інновацій в 2011 році запровадило нову політику в сфері інноваційного розвитку. Ця політика заснована на виділенні дев'яти передових секторів економіки: вода, їжа, садівництво, високі технології, гуманітарні науки, хімічна промисловість, енергетика, логістика та креативні галузі (вони були визначені в якості секторів, в яких Нідерланди мають конкурентні переваги і які уряд встановив в якості пріоритету для розвитку).

Слід зазначити, що головним інструментом реалізації стратегії є запущена в 2014 р 7-річна рамкова програма наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020» [12]. Вона покликана об'єднати всі рівні підтримки наукових досліджень та інновацій. Її бюджет (понад 80 млрд євро) призначений підтримати перспективні наукові дослідження, забезпечити промислове лідерство та вирішити ключові соціальні проблеми. Зміцнення бази знань в Європі при реалізації цієї програми відбувається не тільки за рахунок фінансування НДДКР, але також шляхом фінансового підживлення всіх стадій інноваційного циклу, участі в інноваційних проектах бізнесу, включаючи малий та середній бізнес, формування державно-приватного партнерства. В рамках цієї програми розробляють та реалізують ключові заходи щодо підготовки та залучення кваліфікованих кадрів в наукові дослідження, особливо, що сприяють формуванню Європейського науково-дослідницького простору (ЄНП).

Активне сприяння формуванню ЄНП надають також заходи проекту Марія Склодовська-Кюрі в рамках програми «Горизонт 2020». Вони націлені встановити єдині стандарти в області підвищення кваліфікації наукових кадрів, створити привабливі умови зайнятості, забезпечити рівні умови найму для всіх науковців країн Євросоюзу. В рамках цієї ініціативи кваліфіковану підготовку пройдуть близько 65 тис. дослідників, зайнятих в державному та приватному секторах.

Слід зазначити, що одним з негативних чинників, який стримує інноваційні перетворення в Європі, є низька (порівняно з основними конкурентами) частка науковців, зайнятих у промисловому виробництві в загальній чисельності: 45% у ЄС проти 78% в США, 74% в Японії та 62% в Китаї [11]. У той же час у регіоні посилюється тенденція до збільшення чисельності докторів наук, яка, однак, не призводить до помітного пом'якшення цього негативу. Якщо у 2000 році було підготовлено 72 тис. таких фахівців, то 2010 року – вже 115 тис. Постуніверситетська освіта сьогодні характеризується високою різноманітністю, за рахунок чого в передових європейських країнах (Великобританія, Німеччина, Франція) вже більше половини докторів наук знаходять собі застосування поза академічним сектором.

Використання переваг міжнародного поділу праці є одним з найважливіших завдань інноваційної політики Євросоюзу. Особлива увага приділяється виробленню перспективного бачення та визначення пріоритетів, включаючи інфраструктурне й інноваційне співробітництво з третіми країнами.

ЄС спільно з країнами-членами використовують так звану інтеграційну політику, щоб залучити кращих фахівців із третіх країн на тимчасову або на постійну роботу. Серед її заходів виділяється широке коло ініціатив зі стимулювання мобільності науковців та підвищенню привабливості наукової кар'єри в Європі. Такі заходи включають, наприклад, полегшення доступу до інформації

про наявність вакантних місць (портал EURAXESS) та спрощення адміністративних процедур отримання віз (наукова віза) для в'їзду на територію Євросоюзу. До них відносять також ініціативи проекту Марії Складовської-Кюрі в рамках програми «Горизонт 2020» та пропагандистську компанію, проведену Євросоюзом та країнами-членами під загальною назвою «Пункт призначення – Європа». Портал EURAXESS – мережевий сервіс, що надає дослідникам можливість налагоджувати професійні зв'язки та знаходити нові місця для кар'єрного зростання. Його було запущено у 2006 р., і зараз цей портал успішно використовується в США (з 2006 р.), Японії (з 2008 р.), Китаї (з 2009 р.), Індії (з 2010 р.), у чотирьох країнах АСЕАН (Сінгапур (з 2010 р.) та Індонезія, Таїланд і Малайзія (з 2012 р.)) й у Бразилії (з 2013 р.). Північноамериканський вузол цієї мережі покриває зараз і Канаду.

Слід зазначити, що близько 20% загальної кількості дослідників, що отримали фінансування в рамках програми Марі Складовської-Кюрі, є нерезидентами європейських країн, і ця тенденція, як очікують, буде продовжена в середньостроковій перспективі. З бюджету програми «Горизонт 2020» за період 2014 – 2020 рр. буде підтримано близько 15 тис. дослідників – нерезидентів з 65 тис. загальної кількості наукових співробітників. І, нарешті, в рамках програми «Пункт призначення – Європа», створеної насамперед для науковців, зайнятих у США, рекламуються кар'єрні переваги, які може надати для них європейський ринок праці.

Між тим необхідно відзначити, що, незважаючи на певний успіх у формуванні європейської інноваційної системи із застосуванням єдиних для Євросоюзу заходів, усе ще помітно недосконалість правил регулювання і господарської практики. Вони перешкоджають розвитку швидкозростаючих інноваційних компаній, котрі вважають надмірно високими ризики виходу на нові європейські ринки. Це стримує поширення інноваційних продукції й послуг та створення їх нових видів.

Що стосується нашої країни, то Україна вже сьогодні активно співпрацює в інноваційній сфері з ЄС і долучається до участі у рамкових програмах, які об'єднують усі існуючі європейські ініціативи з досліджень та інновацій. Це сприяє залученню українських учених і розробників до міжнародних європейських інноваційних програм. Так, наукові установи та вищі навчальні заклади України взяли участь у 126 проектах, 7 РП з обсягом фінансування Європейської Комісії у сумі близько 26,5 млн. євро. Для порівняння, за результатами участі у 6 рамковій програмі: 91 науковий проект та майже 6 мільйонів євро фінансування. За кількістю виконаних проектів і обсягами їх фінансування у рамках реалізації 6-ої та 7-ої Україна увійшла в десятку країн не членів ЄС [5].

Але, якщо проаналізувати рівень стимулювання інноваційного розвитку всередині країни, то слід зазначити негативну динаміку державної підтримки цієї сфери (рис. 1). У 2016 р. загальний обсяг витрат на виконання наукових досліджень і розробок (далі – НДР) власними силами організацій становив 11530,7 млн грн, з якого 49,9% – витрати на оплату праці. Частка фінансування витрат на виконання НДР за рахунок державного бюджету становила 32,1% (у 2015 р. – 35,6%) [8].

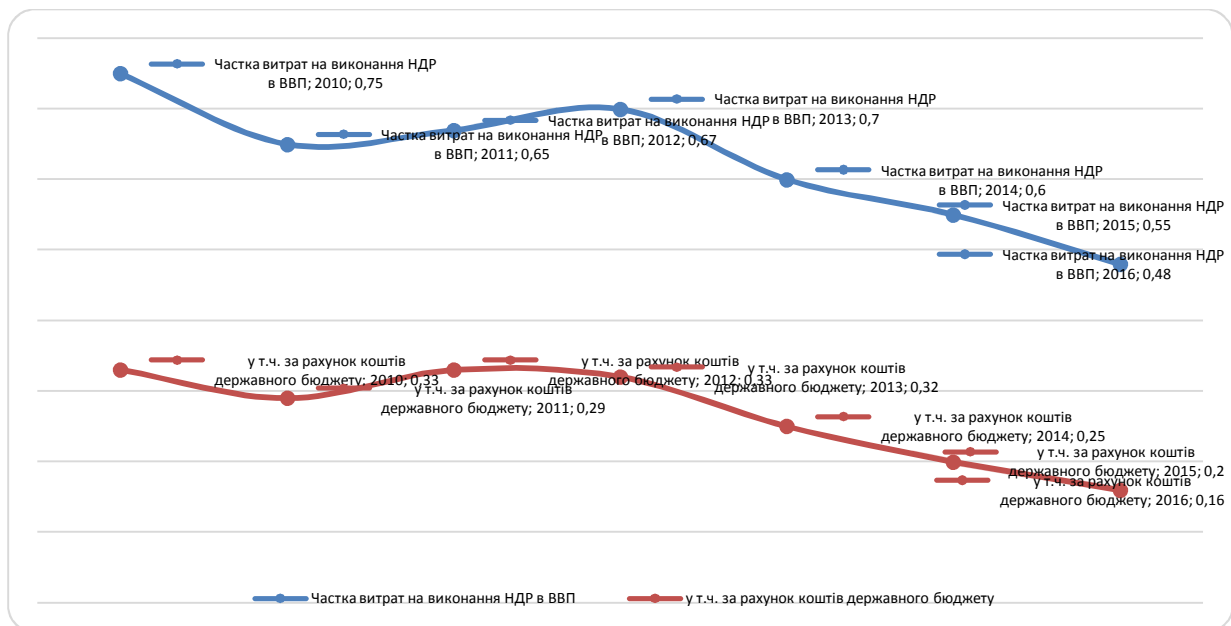

Рис.1. Частка витрат на виконання НДР у ВВП, %

Джерело: складено автором за даними [8]

У сучасній економіці інновації повинні бути різнобічними та всеосяжними, базуватися не тільки на наукових дослідженнях і технологічних розробках, але й на наявності адекватних соціальних, організаторських, економічних, маркетингових та інших компетенцій. На жаль, це як раз ті сфери, серйозне відставання в яких не дозволяє Україні налагодити масштабну інноваційну модернізацію вітчизняної економіки й ставить під удар національні інтереси країни.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити адекватність концептуальної основи європейської інноваційної політики об'єктивним вимогам сучасного розвитку. Країни Євросоюзу повною мірою усвідомлюють той факт, що перехід до нового інноваційного економічного устрою вимагає звернення до нелінійної моделі науково-технічного прогресу та концепції відкритої інновації. Це кардинально змінює підходи до розроблення інноваційної політики та її практичних заходів. Інновації стають не стільки результатом НІОКР, що проводяться в лабораторіях тієї чи іншої компанії, скільки результатом діяльності інноваційних акторів, що діють у мережі, яка поєднує науковців та інженерів, виробництва та університети, постачальників вихідних матеріалів, а також споживачів продукції та послуги. Спільне використання інновацій стимулює нововведення й формує нові ринки.

З урахуванням розглянутого досвіду ЄС можна зробити такі висновки та пропозиції з приводу активізації інноваційної діяльності в Україні. По-перше, інноваційну політику слід виробляти на тому рівні, на якому можливе отримання максимальної сумарної вигоди, але при тому на найнижчому рівні, на котрому вона здійсненна. Для цього слід чітко визначити рівні інноваційної політики і відповідно для кожного рівня конкретизувати цілі, завдання, пріоритетні напрями та форми стимулювання інноваційної діяльності.

По-друге, необхідне розширення міжнародного співробітництва як з міжнародними організаціями, так і з окремими країнами. Причому це співробітництво повинне базуватися на імпорті інвестицій та технологій в економіку України, а не на експорті наукових кадрів з країни. Планомірна активізація співпраці з міжнародними організаціями дозволить сформувати позитивний інноваційний імідж країни, залучити іноземні інвестиції.

У цілому, проблема побудови інноваційної економіки носить системний характер і вимагає концептуального опрацювання з використанням ретельно вивірених заходів реалізації. Причому участь широких верств суспільства в обговоренні проблем такого розвитку та вироблення відповідних пропозицій для прийняття рішень на державному рівні є необхідною умовою. Подальші дослідження автора будуть спрямовані на формулювання та обґрунтування концепції інноваційного розвитку країни з залученням досвіду інноваційно розвинених країн світу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бахчисарай В.Ю. Організаційно-економічне забезпечення формування національної інноваційної системи: світовий досвід / В.Ю. Бахчисарай // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. – 2013. – Т. 18. – Вип. 4/1. – С. 14.
2. Дугінець Г. В. Реалізація пріоритетів інноваційного розвитку України з позицій співробітництва з ЄС [Текст] / Г. В. Дугінець// IX Міжнародний бізнес-форум «Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні» – К.: Київ. нац.торг.-екон.ун-т, 2016. – С.87–88.
3. Єгоров І. Ю. Інноваційне табло ЄС та визначення місця у ньому України [Текст] / І. Ю. Єгоров //Вісник Національної академії наук України, – 2016. – 5. – С. 87-91.
4. Інноваційна Україна – 2020: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін.; НАН України. – К., 2015. – 336 с.
5. Луцків О. М. Напрями взаємодії України та ЄС в інноваційній сфері : експертний коментар / О. М. Луцків // ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України». – Львів, 2015. – 7 с. – Режим доступу: <http://ird.gov.ua/irdp/e20150101.pdf>
6. Марчук Л.П. Зарубіжні моделі інноваційного розвитку економіки: вибір для наслідування / Л.П. Марчук // Економіка і регіон. – Полтава: ПолтНТУ, 2011. – № 2 (29). – С. 201.
7. Никифорок Г.Й. Міжнародний досвід підтримки інноваційного розвитку та можливості його використання в Україні / Г.Й. Никифорок// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua>.
8. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Прохорчук С.В. Інноваційна спроможність економіки України в умовах глобалізації /

С.В. Прохорчук // Науково-виробничий журнал. – Херсон, 2015. – 1 (36). – С. 93.

10. Сіденко В.Р. Інноваційна модель розвитку ЄС – від Лісабонської стратегії до «Європи – 2020» / В. Р. Сіденко // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. – 2011. – No 1. – С. 118.

11. EUROPA 2020. European Commission [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/europe2020/in dex_en.htm.

12. Horizon 2020. The EU Framework Programme for Research and Innovation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/h2020-sections>.

13. The Global Innovation Index: Stronger Innovation Linkages for Global Growth // World Intellectual Property Organization; INSEAD [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/freepublications/en/economics/gii_2015.pdf.

UDK 339.9:338.001.36

Svitlana Morozova, post-graduate student. SHEI «Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture». **Experience of the European Union about innovation activity stimulating.** The article studies the experience of stimulating innovation in the European Union. The main national and pan-European approaches to supporting the innovative development of the association are identified. It is identified that stimulation is carried out by means of several interconnected and complementary channels, including the R & D Framework Programs, the Eureka Program, and Structural Funds. There is analyzed the Strategy "Europe 2020" which based on strengthening the innovative component of economic development and represents a vision of the social and market economy of Europe in the 21st century. The main problems of innovative development in the economy of Ukraine are analyzed. Reasonable conclusions and proposals for the adaptation of European experience, as well as for the activation of innovative activity in Ukraine, are made.

Keywords: innovative development, innovation policy, government support, industry characteristics, academic resources, funding.

УДК 339.9:338.001.36

Морозова Світлана Анатоліївна, аспірантка. ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури». **Досвід Європейського Союзу щодо стимулювання інноваційної діяльності.** Розглянуто досвід стимулювання інноваційної діяльності в Європейському Союзі. Визначено основні національні та загальноєвропейські підходи до підтримки інноваційного розвитку об'єднання. Проаналізовано важливі проблеми інноваційного розвитку в економіці України. Обґрунтовано висновки і пропозиції з приводу адаптації європейського досвіду, а також активізації інноваційної діяльності в країні.

Ключові слова: інноваційний розвиток, інноваційна політика, державна підтримка, галузеві особливості, академічні ресурси, фінансування.

УДК 339.9:338.001.36

Морозова Светлана Анатольевна, аспирантка. ГВУЗ «Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры». **Опыт Европейского Союза по стимулированию инновационной деятельности.** Проведено исследование опыта стимулирования инновационной деятельности в Европейском Союзе. Определены основные национальные и общеевропейские подходы к поддержке инновационного развития объединения. Проанализованы важные проблемы инновационного развития в экономике Украины. Обоснованы выводы и предложения по поводу адаптации европейского опыта, а также активизации инновационной деятельности в стране.

Ключевые слова: инновационное развитие, инновационная политика, государственная поддержка, отраслевые особенности, академические ресурсы, финансирование.